

Paul Steenhauer

In onze tijd is schilderen in de ogen van nogal wat museummensen en organisatoren van kunstevenementen een activiteit uit het verleden, een gesloten kunsthoofdstuk. Op de grote manifestaties van actuele kunst is schilderkunst tot een voetnoot geworden. De dominantie van technische media is manifest.

Om daarom het schilderij bij te zetten in een afgesloten hoofdstuk van de kunstgeschiedenis lijkt niettemin wat voorbarig.

In de vorige eeuw is niet alleen de schilderkunst, maar ook alle andere kunst meer dan eens dood verklaard. De dood is echter nooit ingetreden.

In mijn herinnering heb ik van de jaren zestig een beeld van turbulente veranderingen, waarin traditionele kunstopvattingen werden afgebroken en vervangen door kunstvormen die direct het maatschappelijke en persoonlijke leven zouden kunnen beïnvloeden. Actie, handeling en het uitlokken van creatieve processen kregen voorrang in zowel de kunsttheorie als de kunstpraktijk. De kunstenaar van de toekomst zou minder de speler en meer de voorspeler worden van een "création permanente", zoals er toen ook voor het eerst over permanente educatie werd gedacht en gesproken. Het New Babylon van Constant - nu bewaard in het Gemeentemuseum Den Haag - was in Nederland het model bij uitstek dat op aansprekende manier een beeldende vorm liet zien van deze onafgebroken creatieve happening. Leven en kunst zouden één eenheid worden.

Zo is het niet gegaan. Constant zelf heeft daarna tot aan zijn dood in 2005 weer geschilderd. Eeuwenoude tradities laten zich niet door heftige, korte oprispingen in één klap verdringen of veranderen. Wel laten ze sporen na in de kunst en het denken erover. Wat op enig moment dominant is, verdringt niet wat in langdurige processen is verworven. Wat er is en zichzelf opnieuw bewijst, dat zal blijven.

Het zichzelf telkens opnieuw bewijzen is geen achterhoedegevecht, maar een vorm van bezinning.

Hoe vaak is het einde van het gedrukte woord niet voorspeld sinds de komst van de televisie en met nog grotere beslistheid met de komst van het internet. Intussen is er vandaag niet minder, maar meer bedrukt papier dan ooit tevoren. Internet is voor een andersoortig gebruik van het leesbare woord dan de krant of het boek. De komst van zo'n nieuw medium dwingt wel tot reflectie en tot het stellen van de vraag wat blijven we drukken en wat gaan we lezen op het scherm?

Die afweging van het ene geschikte medium tegenover het andere is ook geldig in de kunst. Voor Steenhauer bestaat die vraag over het medium niet. Het was schilderen, het blijft schilderen, bovendien ook nog steeds op hetzelfde thema.

Schilderen is een bezigheid waarin ambachtelijke vaardigheid en beschouwing hand in hand gaan. In zekere zin is het als met schrijven waarbij hand en pen de taal, die in het hoofd zit tot vorm brengen en deze zo zichtbaar en leesbaar maken. Beide, schilderen en schrijven - althans het ouderwetse schrijven met een pen - vergen geestelijke en lichamelijke inspanning om iets wat in het hoofd zit naar buiten te brengen in iets tastbaars, tot iets wat niet langer in het hoofd zit van de bedenker, maar ook in de wereld aanwezig is.

Schilderen is derhalve een proces, waaruit als resultaat een schilderij tevoorschijn komt. Dit proces is sterk persoonsgebonden. Bij de een verloopt het snel, bij de ander geleidelijk tot traag.

Steenhauer is de kunstenaar van het wikkende en wegende, van het precies schilderende en naar volmaaktheid strevende type. Voor hem is het materiaal waarop geschilderd wordt even belangrijk als de verf waarmee hij schildert. De kleur en de toon die hij in zijn hoofd heeft, zullen kost wat kost precies zo op het doek komen als hij voor ogen heeft, al moet het tien keer opnieuw geprobeerd worden.

Zo'n werkwijze vergt niet alleen ambachtelijke inspanning, zij is ook de consequentie van een opvatting over de schilderkunst. Deze is bij Steenhauer te definiëren als een onafgebroken streven om op enkele vierkante centimeters de wereld te presenteren als een perfecte, maar raadselachtige kosmos.

Deze bestaat uit iets dat op een landschap lijkt, omdat er altijd een tweedeling in de opbouw van een schilderij is. Er is een horizon die een aarde en een hemel suggereert. Maar het landschap is niet meer dan een herinnering aan wat we onder het begrip landschap verstaan. Er is geen leven onder noch boven de horizon. Er zijn altijd strak geschilderde velden die geen leven toelaten: het zijn uitsluitend peilloze ruimten waarmee de horizon een spel speelt en de werking ervan beïnvloedt.

Sinds het midden van de jaren '60 volg ik het werk van Paul Steenhauer en door de jaren heen ben ik gefascineerd gebleven door de welhaast introverte presentatie van zijn werk.

Op het eerste oog gebeurt er niet veel in zijn schilderijen. Bij beschouwing ontplooit zich een wereld vol variaties. Deze bestaan uit modulaties van licht door kleurschakeringen en vormveranderingen. Al kijkend wordt men opgenomen in een samenspel van kleuren en vormovergangen.

In de voor hem kenmerkende grote ruimten van zijn recente schilderijen verschijnen geconstrueerde vormen die de ruimten ritmeren en met hun bescheiden aanwezigheid moduleren tot een samengaan van "natuur" en menselijke creatie. Natuur en menselijk ingrijpen worden tot een symbiose gebracht. Zo krijgt zijn werk een sfeer van onaardse, dichtelijke geheimzinnigheid, waarin het goed toeven is.

Bij een eerdere gelegenheid heb ik zijn werk wel eens vergeleken met een bepaald aspect in het werk van de componist Erik Satie die grote stilten laat vallen alvorens er een klank of een loopje van klanken klinkt. Zo'n stilte is qua werking minstens zo indringend als de klanken zelf.

Dat soort gespannen en verwachtingsvolle stilte heerst ook in de schilderijen van Steenhauer. Daarin verschijnen vormen die de ruimte zonder grote gebaren scanderen.

Er is een wereld die opgebouwd is uit subtiliteiten die bestaan uit de manier van gelaagd schilderen, de intensiteit van de kleuren en de compositie van de samenstellende delen.

Praktisch altijd is Steenhauer een speler op het kleine formaat gebleven. Nu maakt hij ook voor zijn doen zeer grote doeken. In deze schilderijen heerst eveneens de dichtelijke sfeer in een zich voor de beschouwer langzaam openende wereld, waarin binnen de grote ruimte van de kosmische natuur geconstrueerde vormen opdoemen.

Hein van Haaren, 2010